

Srednjovjekovna filozofija u hrvatskoj katoličkoj periodici od 1910. do 2012. godine*

Ivan Šestak**

Sažetak

Razdoblje srednjega vijeka — kako ga nazvaše humanisti — obuhvaća epohu od gotovo tisuću godina. Ono je iznjedrilo sjajne mislioe koji su svojim sumama, objedinivši najbolje tekovine antičke spekulacije u logičko jedinstvo, utemeljili i razložili kršćanske istine. Taj je tzv. skolastički sustav zapao u zaborav, a iznova ga je, poglavito na postavkama Tome Akvinskoga, nastojao obnoviti papa Leon XIII. krajem 19. stoljeća. Na taj će se način u 20. stoljeću širom Europe iznova probuditi interes za srednjovjekovnu filozofiju. Srednjovjekovna filozofija u Hrvatskoj nikada neće zauzimati ono mjesto koje zauzima u Europi i svijetu, gdje za nju čak postoje sveučilišne katedre i instituti. Ona se ipak u Hrvatskoj njegovala i njeguje na katoličkim učilištima i njihovoj periodici. U ovom se članku želi istražiti prisutnost srednjovjekovne misli i njezinih autora u hrvatskim časopisima osnovanim u 20. stoljeću, a to su Bogoslovska smotra, Život — Obnovljeni život, Nova revija, Jukić, Crkva u svijetu i Disputatio philosophica.

Ključne riječi: filozofija srednjega vijeka, hrvatska katolička periodika, Augustin, Toma Akvinski, Albert Veliki, Duns Skot

Uvod

Pod hrvatskom katoličkom periodikom ovdje se misli na časopise koje su izdavala odnosno izdaju katolička filozofsko-teološka učilišta u hrvatskome nacionalnom korpusu, i to od prvih desetljeća dvadesetoga stoljeća pa sve do 2012. godine. Bilo je, naravno, i još uvijek ima veoma vrijednih publikacija koje bi svojim sadržajem zavrijedile da ih se ovdje spomene — mislim poglavito na časopis *Hrvatska straža* (1903.–1918.), kao i na dominikansku reviju *Duhovni život*¹

* Članak je prošireno i doradeno predavanje održano na znanstvenom simpoziju *Aktualnost srednjovjekovne filozofije. Tomo Vereš kao inspiracija*, Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, 24. svibnja 2013.

** Izv. prof. dr. sc. Ivan Šestak, Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, Jordanovac 110, 10000 Zagreb, E-mail: isestak@ffdi.hr

1 Upućujemo na bibliografiju ovoga časopisa: P. M. Radelj, Bibliografija časopisa »Duhovni život« (1929–1942), *Bogoslovska smotra* (63) 1–2 (1993) 230–250.

(1929.–1942.)— ali smo se ipak odlučili za učilišne časopise. Ovdje će biti iznesena na vidjelo prisutnost srednjovjekovne filozofske misli u sljedećim časopisima, koje navodimo kronološkim redom osnivanja: *Bogoslovska smotra* (1910.), *Život — Obnovljeni život* (1919.–1944.; 1971.–2012.), *Nova revija* (1922.–1941.), *Jukić* (1971.), *Crkva u svijetu* (1966.) te *Disputatio philosophica* (1999.). Naravno da postoje i drugi časopisi koje izdaju naša katolička učilišta. To su: *Riječki teološki časopis* (1993.), *Bosna franciscana* (1993.), *Vrhbosnensia* (1997.) i *Diacovensia* (2005.) — ali je u njima izostala refleksija na srednjovjekovnu misao, premda se i u njima gaji filozofija tomističkoga pečata, bez koje, kao što je poznato, nema solidne teologije. Ta ipak je filozofija »fundamentum scientiarum«, pa onda i »fundamentum sacrae theologiae« kao znanosti o vjeri. Članak dijelom želi biti i bibliografski doprinos proučavanju srednjovjekovne filozofije u nas.

1. Časopis *Bogoslovska smotra*

Bogoslovska smotra prva je hrvatska teološka revija koja je započela izlaziti godine 1910., i to najprije kao podlistak *Katoličkog lista*.² Neotomistička je filozofija od samoga početka bila neupitno prihvaćena.³ U reviji se nalaze i filozofski prilozima iz srednjovjekovne filozofije ili oni koji se na njoj nadahnjuju. Ovdje se poglavito misli na Stjepana Zimmermanna, hrvatskoga najplodnijeg neoskolastičkog pisca koji, pišući mahom o Kantu, čvrsto stoji na postavkama skolastičke odnosno neoskolastičke misli, s čijih stajališta brani noetički realizam, staje u obranu slobode volje, istinitosti kršćanske religije, važnosti kulture, ukazivanja na smisao života, a uz to se pokazuje i kao britki kritičar te neumorni recenzent domaćih i stranih filozofskih djela. I ostali autori, mnogi od njih tadašnji istaknuti nastavnici filozofije i teologije na Katoličkome bogoslovnom fakultetu, pa i predstavnici hrvatskoga katoličkog pokreta, svojim su prilozima stajali na tim pozicijama. Spomenimo Andriju Živkovića, Urbana Taliju, Petra Grabića, Karla Balića, Josipa Ćurića i dr. U nastavku se kronološkim redom donosi popis članaka i njihovih autora koji su u reviji *Bogoslovska smotra* objavili priloge u okviru zadanim ovom temom.

Prilozi o značenju skolastičke filozofije općenito

1. S. Zimmermann, Kantova i skolastička teorija uzročnosti, (7) (1916) 136–155; 237–253.
2. S. Zimmermann, Pojam istine u Kantovoj i skolastičkoj filozofiji, (8) (1917) 17–27; 121–131.
3. S. Zimmermann, Teleološki princip u Kantovoj i skolastičkoj filozofiji, (8) (1917) 197–209; 301–315.

2 Usp. Uredništvo, Predgovor, *Bogoslovska smotra* (1) 1 (1910) 1–3.

3 Usp. F.–M. Padovan, O.P., Neo–tomist, (3) (1912) 287–296.

4. S. Zimmermann, Znanstvena vrijednost metafizičke spoznaje: I. Kant i metafizika (9) 1 (1918) 1–7; (9) 2 (1918) 97–102. II. Skolastička nauka o vrijednosti metafizike (9) 3 (1918) 193–202; (9) 2 (1918) 275–279.
5. S. Zimmermann, »*Philosophia perennis* — od sv. Augustina do danas«, (18) 4 (1931) 441–456.
6. K. Balić, Povijesno proučavanje skolastičke teologije i filozofije u naše doba, (23) 4 (1935) 401–425.
7. J. Kuničić, Da li tomizam poima filozofiju odviše autonomno, (24) 1 (1936) 45–58.
8. K. Kržanić, Kardinal Erle o skolastici, (24) 4 (1936) 426–430.
9. V. Keilbach, Drugi međunarodni tomistički kongres, (25) 1 (1937) 88–93.
10. K. Balić, Crkveni autoritet prema tomizmu i drugim katoličkim školama, (26) 1 (1938) 81–92; (26) 2 (1938) 180–193; (26) 3 (1938) 255–282; (26) 3 (1938) 375–392.
11. I. Kozelj, Skolastička filozofija pred problemom postanka života, (33) 2 (1963) 51–61.
12. F. Šeper, Skolastika u svjetlu II Vatikanskog koncila, (36) 3–4 (1966) 529–534.
13. E. Hoško, Skotistička filozofija zagrebačkog kruga 17. i 18. stoljeća, (40) 2–3 (1970) 207–215.
14. J. Kribl, Kristianizacija Aristotelove etike, (44) 4 (1974) 473–484.

Prilozi o Augustinu

1. P. Bock, Psihologija obraćenja sv. Augustina, (11) 3 (1930) 112–121.
2. I. P. Bock, D.I., Značaj sv. Augustina, (18) 4 (1930) 393–406.
3. P. Vlašić, Sv. Augustin kao ezgegeta, (18) 4 (1930) 415–429.
4. A. Živković, Enciklika Pia XI. o sv. Augustinu, (18) 4 (1930) 430–440.
5. A. Živković, Civitas terrena kod sv. Augustina, (19) 1 (1931) 51–66.
6. J. Pavlović, Temeljne ideje Augustinove teodiceje, (26) 3 (1938) 283–304.

Prilozi o Tomi Akvinskom

1. J. Pavić, O grčkim prijevodima latinskih bogoslova s osobitim obzirom na sv. Tomu Akvinca, (6) (1915) 97–107; 193–203.
2. P. Grabić, Sveti Toma i Bezgrešno Začeće, (23) 2 (1935) 208–216.
3. K. Balić, Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji, (25) 1 (1937) 47–74; (25) 2 (1937) 133–160; (25) 3 (1937) 261–290; (25) 4 (1937) 373–388.
4. J. Lach, Kodeks Tominog komentara Aristotelove etike iz zagrebačke metropolitanske knjižnice, (27) 3 (1939) 178–189.
5. J. Lach, Expositio Thomae de Aquino super decem libros Ethicorum Aristotelis, (1927) 4 (1939) 299–311; (27) 5 (1939) 356–374.
6. H. Bošković, Sv. Stolica o sv. Tomi, (28) 1 (1940) 17–56.
7. V. Bajsić, S. Thomae Aquinatis vestigia premendo (38) 2 (1968) 157–171.
8. J. Kuničić, Čovjek svih vremena [sv. Toma Akvinski], (39) 2–3 (1969) 234–238.

9. J. Ćurić, Dijalektika naravi i nadnaravi prema Tomi Akvinskom, (44) 4 (1974) 453–471.
10. J. Kribl, Vrijednost Akvinčeve filozofije i autorealizacije čovjeka, (48) 3–4 (1978) 279–288.

Prilozi o Ivanu Duns Skotu

1. U. Talija, Kritičko izdanje djela Ivana Duns Skota, (23) 2 (1935) 192–197.
2. P. Grabić, Duns Škot i dogma Bezgrješnog Začeca, (23) 4 (1935) 369–380.
3. B. Ćuk, Ivan Duns Skot i skotizam u hrvatskoj periodici prve polovice 20. stoljeća, (80) 4 (2010) 1105–1132.
4. B. Ćuk, Anselmov Unum argumentum, (82) 1 (2012) 65–89.

Ostalo

1. F.–M. Padovan, O.P., Neo–tomist, (3) (1912) 287–296.
2. S. Zimmermann, Znanje i vjera u Kantovoj filozofiji, (5) (1914) 13–26.
3. S. Zimmermann, O načelu uzročnosti, (13) (1925) 133–144.
4. N. Kolarek, Suvremena komemoracija oca skolastike [Anselmo K.], (23) 1 (1935) 92–108.
5. J. Ćurić, Albert Veliki — začetnik skolastičke ontologije, (51) 4 (1981) 441–450.

Vidljivo je da se u ovome popisu ne nalazi primjerice isusovac Franjo Šanc, čija četiri originalna nastavka (od 2. broja u 1927. pa do prvog broja u 1928. godini) pod naslovom zapaženim i u inozemstvu »Sententia Aristotelis de compositione corporum« ne ulazi u ovaj okvir. Rijetko se susreće i ime Vilima Keilbacha, inače vrijednoga suradnika revije, koji se inače bavio filozofijom i psihologijom religije. Posljednja dva priloga mlade doktorice znanosti Barbare Ćuk bude nadu da će po njezinom peru srednjovjekovna filozofija živjeti ne samo u časopisu *Bogoslovska smotra*, nego i u našoj cjelokupnoj znanstvenoj javnosti.⁴

2. Časopis Život — Obnovljeni život

Isusovački časopis *Život* pokrenuo je povjesničar Miroslav Vanino godine 1919. u Sarajevu te je izlazio do utruća godine 1944., budući da se uvidalo da će nadolazeća vlast dokinuti sav katolički tisak. To se vrlo brzo obistinilo. Časopis je ponovno počeo izlaziti godine 1971. pod novim imenom »Obnovljeni život«.⁵

- 4 Barbara Ćuk doktorirala je godine 2011. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove obranom disertacije pod naslovom »Metafizika u djelima Ivana Dunska Skota — mjesto, značenje i struktura čudenja, dvojbe i pitanja«.
- 5 O nastanku i profilu časopisa usporedi: Usp. I. Šestak, Riječ urednika, *Obnovljeni život* (53) 3 (1998) 243; R. Brajičić, Pedeset godišta Života — Obnovljenog života, *Obnovljeni život* (50) 3–4 (1995) 241–249; S. Sečkar, Reminiscencija čitatelja Života, *Obnovljeni život* (50) 3–4 (1995) 417–421.

U časopisu su, među mnogim suradnicima, pisali poznati neotomistički mislioci: Franjo Šanc, Ante Alfirević, Vilim Keilbach, Ivan Kozelj, Miljenko Belić, Mijo Škvorc, Ante Kusić, Augustin Pavlović, Rudolf Brajičić, Tomo Vereš, a kasnije, među mladima, Ivan Macan, Nikola Stanković, Anto Mišić, Ivan Koprek i drugi.

Poput ostalih neoskolastičkih časopisa, i *Život* ističe vrijednost filozofije »secundum mentem Sancti Thomae Aquinatis doctoris angelici« — kako je to u svoje vrijeme stajalo u podnaslovu enciklike »Aeterni Patris« Lava XIII. iz 1879. godine. Dapače, urednik Ante Alfirević vidi u skolastičkoj filozofiji snagu Katoličku Crkve, čije je jamstvo njezina znanstvenost koja se ima zahvaliti dugoj povijesti te otvorenosti prema istini, koja dolazi do izražaja u neprestanome propitivanju.⁶ Istim duhom odiše i Šancov članak pod naslovom »Skolastička filozofija — prava filozofija?«.⁷ Isti je autor preglednim člankom 1942. komemorirao 800. obljetnicu smrti Petra Abelarda, velikoga dijalektičara i glavnoga utemeljitelja skolastičke metode, ukazujući time na neprolaznu vrijednost ove filozofije.⁸

Osim članaka koji ističu izvrsnost skolastičke misli općenito, u časopisu se nailazi i na više članaka posvećenih Augustinu. Tako je dobar dio časopisa u 1930. posvećen 1500. godišnjici smrti Aurelija Augustina. Tu se nalazi nekoliko preglednih radova, primjerice onaj Ivana Bocka, a u novije se vrijeme biskupom iz Hipona poglavito bavio Anto Mišić, i to čak u četirima priložima, prikazujući njegove glavne teme.

Časopis *Obnovljeni život* više je prostora dao Albertu Velikom. Jamačno, to se ima zahvaliti činjenici što su isusovci organizirali simpozij povodom 700. obljetnice smrti Alberta Velikoga. Simpozij se održao 14. i 15. studenoga 1980. godine. Prilozi toga simpozija nalaze se u drugome broju časopisa za godinu 1981. Među tim izvrsnim priložima značajnu pozornost svakako privlači i onaj Tome Vereša, u kojemu je on prikupio domaću i stranu bibliografiju o Albertu Velikom, koja uvelike može pripomoći istraživanju misli Tomina učitelja.⁹

Akvincu je, naravno, u časopisu bila pridavana najveća pozornost, i to od samih njegovih početaka. Autori su tako izvještavali s raznih tomističkih skupova te o njemu pisali priloge. Tako je već 1933. godine Stjepan Rohracher napisao zanimljiv članak pod naslovom »Sveti Toma i moderni kaos«, gdje u panoramskom presjeku tadašnjih filozofskih misli, pa i cjelokupne kulture, autor smatra da jedino »doctor angelicus«, zahvaljujući svojoj istinoljubivosti, može biti »remedium« svih modernih zabluda.¹⁰ *Obnovljeni život* čitavam je četvrtim brojem za 1974. godinu obilježio 700. obljetnicu Tomine smrti. Uvodnu je studiju pod naslovom »Sveti Toma spaja vremena«, napisao dominikanac Jordan Kuničić iznijevši sintezu Akvinčeva epohalnoga značenja za katoličku znanost.¹¹ Među priložima

6 Usp. A. Alfirević, Životna snaga Katoličke crkve, *Život*, (4) 4 (1923) 231–246. O Anti Alfireviću kao uredniku i suradniku časopisa *Život* usporedi: I. Šestak, Ante Alfirević kao urednik časopisa *Život* — idejna prosudba uredničke službe, *Obnovljeni život* (70) 1 (2015) 7–22.

7 Usp. F. Šanc, Skolastička filozofija — prava filozofija?, *Život* (25) 3–4 (1944) 185–201.

8 F. Šanc, Petar Abelardo, *Život* (23) 1 (1942) 75–86.

9 Usp. T. Vereš, Bibliografija o Albertu Velikom, *Obnovljeni život* (36) 2 (1981) 187–206.

10 Usp. S. Rohracher, Sveti Toma Akvinski i moderni kaos, *Život* (14) 7 (1933) 305–315.

11 Usp. J. Kuničić, Sveti Toma spaja vremena, *Obnovljeni život* (29) 4 (1974) 302–310.

svakako se ističe Verešov prijevod »De aeternitate mundi«, kao i njegov osvrt na prijevod »De ente et essentia« Vladimira Premca. Među prilogima koje navodimo i u donjem popisu tripud se nailazi na ime istaknutoga prevoditelja i stručnjaka za Tomu Akvinskoga, dominikanca Augustina Pavlovića.

Prilozi o značenju skolastičke filozofije općenito

1. A. Alfirević, Životna snaga Katoličke crkve, (4) 4 (1923) 231–246.
2. F. Šanc, Skolastička filozofija — prava filozofija?, (25) 3–4 (1944) 185–201.
3. F. Šanc, Petar Abelardo. Uz 800. godišnjicu njegove smrti (21. IV. 1142. — 21. IV. 1942.), (23) 1 (1942) 75–86.

Prilozi o Augustinu

1. I. Kozelj, Jubilej 430–1930, (11) 3 (1930), 97.
2. P. Bock, Psihologija obraćenja sv. Augustina, (11) 3 (1930) 112–121.
3. P. Bock, Augustin se vraća k praktičnomu kršćanstvu, (11) 5 (1930) 232–244.
4. P. Bock, Život i spisi sv. Augustina od godine 412. do smrti godine 430., (11) 10 (1930) 470–486.
5. V. Sedej, Ideološki dokaz kod sv. Augustina, (11) 10 (1930) 453–461.
6. A. Mišić, Tisućljetna obljetnica obraćenja sv. Augustina, (42) 1 (1987) 69–74.
7. I. Koprek, Aktualnost političko–egzistencijalne dinamike mira u filozofiji sv. Augustina, (45) 3 (1990) 233–242.
8. A. Mišić, Uspon čovjeka do Boga — u »Ispovijestima« sv. Augustina, (47) 3–4 (1992) 215–230.
9. A. Mišić, Samosvijest — temeljna sigurnost na putu k apsolutnoj isitni prema sv. Augustinu, (51) 4 (1996) 373–386.
10. A. Mišić, O slobodi volje, (54) 4 (1999) 569–591.

Prilozi o Albertu Velikom

1. I. Macan, Eksperimentalna metoda u djelu Alberta Velikog, (36) 2 (1981) 150–159.
2. A. Kusić, Albert Veliki — prirodoslovac i teolog, (36) 2 (1981) 160–177.
3. M. Škvorc, Albert Veliki — autentični svetac, (36) 2 (1981) 178–186.
4. T. Vereš, Povijesno značenje Alberta Velikog, (36) 2 (1981) 100–114.
5. T. Vereš, Bibliografija o Albertu Velikom, (36) 2 (1981) 187–206.
6. J. Čurić — fundamentalna ontologija Alberta Velikoga, (36) 2 (1981) 135–149.
7. H. Lasić, Albert Veliki — posrednik integralnog aristotelizma u kršćanstvu, (36) 2 (1981) 115–134.
8. T. Vereš, Beogradski dijalog o Tomi Akvinskom, (37) 1–2 (1982) 157–162.
9. M. Belić, Albertus Magnus: Philosophia realis, (51) 5 (1996) 611–615.

Prilozi o Tomi Akvinskom

1. S. Rohracher, *Sveti Toma Akvinski i moderni kaos* (14) 7 (1933) 305–315.
2. J. Kuničić, *Sveti Toma spaja vremena*, (29) 4 (1974) 302–310.
3. W. Jaeger, *Humanizam i teologija* (preveo T. Vereš), (29) 4 (1974) 311–337.
4. T. Vereš, *Što je teologija u Tome Akvinskog?*, (29) 4 (1974) 338–363.
5. T. Vereš, *Čudan problem Tome Akvinskog: Je li Crkva propala* (29) 4 (1974) 363–366.
6. T. Akvinski, *O vječnosti svijeta* (prev. Tomo Vereš), (29) 4 (1974) 367–381.
7. V. Bajsić, *Pokoncilski Toma*, (38) 1 (1975) 96–100.
8. T. Vereš, *Odgovor*, (38) 1 (1975) 100–103.
9. M. Belić — *Hrvatski dominikanci svom velikom subratu svetom Tomi Akvinskom* (29) 4 (1974) 395–398.
10. A. Kusić, *Uklapanje misli Tome Akvinskog u suvremena kozmogonijska shvaćanja i mentalitet* (31) 1 (1976) 63–75.
11. T. Vereš, *Toma Akvinski u našoj pokoncilskoj publicistici*, (29) 4 (1974) 398–404.
12. T. Vereš, *Filozofski simpozij [O T. Akvinskom]*, (29) 4 (1974) 531–534.
13. T. Vereš, *Čemu šteta ova*, (40) 1 (1985) 98–103.
14. H. Waltraud, *Edith Stein i Toma Akvinski*, (35) 1–2 (1980) 52–58.
15. Ivan Pavao II.: *Govor o sv. Tomi Akvinskom. U povodu 100. obljetnice enciklike »Aeterni Patris«*, (35) 3–4 (1980) 281–288.
16. A. Pavlović, *Aristotel i Toma Akvinski o ženi*, (45) 6 (1990) 559–574.
17. A. Pavlović, *Toma Akvinski o ženi — I. dio*, (47) 1 (1992) 3–34.
18. A. Pavlović, *Toma Akvinski o ženi — II. dio*, (47) 3–4 (1992) 231–255.
19. M. Reding, *Toma Akvinski i Karl Marx*, [Prijevod T. Vereš], (37) 5 (1977) 445–453.
20. I. Sztrilich, *Tri način trajanja kod Tome Akvinskog*, (31) 2 (1976) 210–221.
21. T. Vereš, *Toma Akvinski: De ente et essentia*, (53) 2 (1998) 131–140.
22. N. Stanković, *Lijepo i transcendentno u Tome Akvinskoga*, (54) 3 (1999) 327–337.
23. H. Lasić, *Filozofija Tome Akvinskog i tomizma u odnosu na Blondelovo poimanje kršćanske filozofije*, (55) 1 (2001) 33–48.
24. P. M. Radelj, *Akvinčeva misao u djelu Ivana Pavla II.*, (51) 4 (2001) 513–526.
25. T. Vereš, *Th. Eggensperger und U. Engel, Wahrheit: Recherchen zwischen Hochscholastik und Postmoderne*, (51) 3 (1996) 313–315.
26. A. Gavrić, *Thomas Eggensperger, Der Einfluss des Thomas von Aquin auf das politische Denken des Bartolomé de las Casas im Traktat De imperatoria vel regia potestate*, (55) 2 (2001) 253–254.
27. T. Vereš, *Toma Akvinski: De ente et essentia: grada za suvremeni znanstveni pristup*, (53) 2 (1998) 131–140.

28. T. Vereš, Toma Akvinski i Jacques Maritain o demokraciji, (51) 1 (2001) 7–21.
29. I. Zelić, Richard Ingardia, Thomas Aquinas: International Bibliography 1977–1990., (52) 6 (1997) 555–558.
30. I. Zelić, Toma Akvinski u Enciklici »Fides et ratio«, (55) 1 (2000) 71–80.
31. I. Zelić, Zašto i kako biti tomist?: tomizam Jacquesa Maritaina, (52) 5 (1997) 341–370.
32. I. Devčić, Toma i Heidegger u interpretaciji G. Siewertha, (52) 1 (2001) 23–31.
33. B. Čuk, Narav i organizacija rada na srednjovjekovnim sveučilištima 12. i 13. stoljeća, (64) 3 (2009) 377–391.
34. Ch. Morerod, Uloga nauka sv. Tome Akvinskog u teološkoj formaciji svećenika, (65) 1 (2010) 37–45.

Ostalo

1. M. Belić, Ljubav — osnovica bivstovanja, (37) 1–2 (1982) 44–53.

3. *Časopis Jukić*

Godine 1971. započeo je izlaziti pri Franjevačkoj teologiji u Sarajevu časopis *Jukić*. Objavljuje članke iz suvremene problematike vezane uz teologiju, filozofiju te povijest. Godine 1993. sv. Ivan Pavao II. proglasio je blaženim franjevačkog srednjovjekovnog mislioca Ivana Duns Škota te je tim povodom časopis objavio više priloga, mahom prijevoda, o novom blaženiku.

Prilozi o Ivanu Duns Škotu

1. M. Babić, Ivan Duns Škot (1226–1308). U povodu njegove beatifikacije 20. ožujka 1993, (21/22/23) 1991/1992/1993, 61–62.
2. L. Mathieu, Univerzalni primat Isusa Krista prema bl. Ivanu Duns Škotu, isto, 63–75.
3. Joannis Duns Scoti, Tractatus de primo principio. Capitulum primum — Ivan Duns Škot, Razgovor o prvom principu. Prvo poglavlje, (s latinskog preveo Mile Babić) isto, 80–89.
4. W. Kluxen, Komentar prvog poglavlja, isto, 90–97.
5. Th.–D. Humbrecht — O. Boulnois, Istožnačnost bitka. Dijalog na Radiju Notre–Dame, isto, 98–103.
6. E. Kovač, »Haecceitas« — izbor za budućnost. Beskrajno uvažavanje pojedinca, isto, 104–109.
7. M. A. Santaner, Ivan Duns Škot mislilac slobode, isto, 110–118.
8. Joannis Duns Scoti, Tractatus de primo principio. Capitulum secundum — Ivan Duns Škot, Rasprava o prvom principu. Drugo poglavlje, (s latinskog preveo M.B.), 136–157.
9. W. Kluxen, Komentar drugog poglavlja, isto, 158–177.

10. M. Jozić, Pojam istine kod Tome Akvinskoga u »Quaestiones disputatae de veritate, Questio 1«, (13/14) 1983/1984, 72–85.
11. A. Vidosavljević, Rodžer Bekon — Mislilac ispred svog vremena, (28/29) (1998./99) 141–143.
12. D. E. Duncan, Usamljeni genije obznanjuje istinu o vremenu, isto, 144–150.
13. M. Babić, Poimanje slobode kod Ivana Duns Škota, (30/31) (2000/01) 87–111.
14. M. Babić, Škotova metafizika slobode (38/39) (2008–09) 163–193.

4. Časopis Nova revija

Provincijali pet franjevačkih provincija koje djeluju na hrvatskome katoličkom prostoru donijeli su 19. prosinca 1921. godine na sastanku u samostanu Gospe od Zdravlja u Splitu odluku o osnivanju ove revije. Časopis je počeo izlaziti već sljedeće godine, i to kao tromjesečnik, posvećen »vjeri i nauci«, a ugasio se 1941. godine.¹² U njemu su sudjelovali mnogi ugledni franjevci, koji su mahom svoje studije završavali u inozemstvu, kao i ostali istaknuti hrvatski pisci toga vremena. Časopis je dodatno zadobio na kvaliteti kad su 1932. godine njegovo uređivanje preuzeli profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj.

Kao što je iz donjega popisa vidljivo, u *Novoj reviji* nije bilo mnogo priloga o srednjovjekovnoj filozofiji. No to nikako ne znači da nije bilo članaka filozofske problematike ili da su bili loše kvalitete. Baš naprotiv! U svome preglednom članku, koji je jamačno bio za širu publiku razumljiv i poučan, Fran Binički iznio je pravu lepezu mišljenja o ljudskoj osobi koju su dali srednjovjekovni mislioci (primjerice Boetije, Kasijodor, Alkuin, Petar Abelard, Albert Veliki, Toma Akvinski), i to upravo zahvaljujući kršćanskoj poruci. Dvama je prilozima popraćena 1500. godišnjica Augustinove smrti. Vrlo je dobar članak iz područja etike B. Radonića u kojem se izlaže Skotov nauk o indiferentnosti moralnih čina. Karlo Balić ni u ovoj reviji nije propustio jednim člankom istaknuti eminentnost skolastičke filozofije. U njemu je upravo na školski način iznio podrijetlo, glavne karakteristike te objasnio njezinu metodu. No ono što je osobito istaknuo jest spoznajni realizam, koji kaže da je čovjek sposoban vinuti se do spoznaje samoga Boga. Odnos pak između filozofije i teologije protumačio je sintagmom »philosophia ancilla theologiae«, pri čemu ulogu sluškinje filozofije valja shvatiti u izvrsnom smislu. Slijedi popis sedam priloga koji spadaju u okvir ove teme:

1. F. Binički, Osjećaj ličnosti u srednjem vijeku, (2) 1 (1923) 52–62.
2. S. Zimmermann, Pogled na franjevačku filozofiju, (5) 2 (1926) 229–244.
3. F. Binički, Franjevački naučitelji, (5) 2 (1926) 250–264.
4. K. Kržanić, Glavne ideje Augustinove filozofije, (9) 5 (1930) 377–406.

12 Usp. Nova revija, (1) 1 (1922) 1; S. Čovo, Nova revija — vjeri i nauci, u: *Zbornik franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, Split, 1986, sv. 18, 215.

5. B. Radonić, Nauka Skotova o indiferentnim činima, (17) 1–2 (1938) 26–48.
6. K. Balić, Što je skolastika?, (17) 1–2 (1938) 49–65.
7. K. Kržanić, Augustinovsko–tomistička sedmica, (10) 3–4 (1931) 270–273.

5. *Časopis Crkva u svijetu*

Časopis Crkva u svijetu, sadašnja revija Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, počeo je izlaziti godine 1966. s nakanom da slijedi i širi duh Drugoga vatikanskog sabora.¹³ Osim eksplicitno teoloških članaka, kao i onih iz problematike ekumenizma pa i književnosti, časopis je objavljivao i objavljuje veoma dobre filozofske priloge, pa i one iz okvira zadanoga ovom temom. To se ima zahvaliti A. Kusiću, D. Budroviću, R. Brajičiću, Tomi Verešu, J. B. Marušiću, a u novije vrijeme i mladim nastavnicima Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Slijedi kronološkim redom popis priloga:

Prilozi o Augustinu

1. I. Čagalj, Čovjek i njegovo određenje u antropologiji Aurelija Augustina, (10) 1 (1975) 35–41.
2. I. Čagalj, Vrijeme u filozofiji Aurelija Augustina, (13) 1 (1978) 52–58.
3. Đ. Puškarić, Aurelije Augustin — Bogotražitelj, (22) 3 (1987) 241–253.
4. D. Vidanec, Sv. Augustin o Bogu ili kompjuteru, (43) 1 (2008) 92–118.

Prilozi o Tomi Akvinskom

1. D. Budrović: Osvrt na članak »Magistralna dilema moguće beskonačnosti ili nužnog početka niza srednjih uzroka u suvremenoj teodicejskoj nauci i u sv. Tome«, (3) 1 (1968) 59–65.
2. A. Kusić, Reinterpretacija Tomina učenja o postojanju Boga, (6) 4 (1971) 272–281.
3. Ž. Bezić, Čovjek svih vremena (osvrt na istoimenu Kuničićevu knjigu o sv. Tomi), (6) 4 (1971) 351.
4. T. Vereš, Sveti Toma — Preteča Kopernika?, (8) 3 (1973) 237–245.
5. D. Budrović, Suvremenost Tomine nauke o Crkvi, (9) 2 (1974) 109–117.
6. J. B. Marušić, Povijesna sjećanja i aktualna razmišljanja pred jednim značajnim teodicejskim torzom sv. Tome, (9) 2 (1974) 169–184.
7. R. Kupareo, Osnovne crte Tomine teorije umjetnosti, (9) 2 (1974) 186–191.
8. J. Jukić: Hrvatski Dominikanci svojemau Naučitelju (*Zbornik sv. Tome Akvinskog, 1974*), (9) 2 (1974) 192–194.
9. T. Vereš, Toma Akvinski u Crkvi u svijetu, (10) 1 (1975) 73–78.

13 Usp. Uvodnik: U trećoj godini, *Crkva u svijetu*, (1) 1 (1966) 5–6.

10. J. B. Marušić, *Suvremena filozofija matematike i teodicejski putovi Tome Akvinskog*, (12) 2 (1977) 141–156.
11. J. B. Marušić, *Teodicejska misao sv. Tome u »Crkvi u svijetu«*, (10) 2 (1975) 171–176.
12. T. Vereš, *Toma Akvinski i Dante Alighieri*, (17) 4 (1982) 327–343.
13. J. B. Marušić, *Teodiceja sv. Tome Akvinskog na suvremenom našem domaćem areopagu*, (28) 3 (1993) 312–318.
14. M. Vučetić, *Temelji metafizike Tome Akvinskog*, (36) 2 (2001) 226–259.
15. I. Tadić — *O zlu u misli sv. Tome Akvinskog*, (39) 1 (2004) 6–39.

Ostalo

1. K. Kržanić, *Sedamstogodišnjica rođenja bi. Ivana Duns Skota, Teološko-filozofski kongres u Oxfordu i Edinburghu*, (1) 5 (1966) 69–72.
2. A. Kusić, *Nenužnost svijeta i razumsko argumentiranje o Božjoj opstojnosti*, (2) 2 (1967) 44–63.
3. R. Brajčić, *Pitanje skolastike u današnjoj teologiji*, (4) 2 (1969) 128–145.
4. S. Anić, *Pogled na sv. Bonaventuru*, (9) 3 (1974) 237–242.
5. A. Kusić, *Uloga filozofije u današnjoj teologiji*, (12) 3 (1977) 237–246.

6. *Časopis Disputatio philosophica — International Journal on Philosophy and Religion*

Časopis je osnovan godine 1999. pri Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Prilozi izlaze na stranim jezicima. U dosadašnjim izdanjima pronalazimo 13 priloga o srednjovjekovnoj filozofiji. Već je u prvom broju prof. Koprek, jedan od urednika časopisa, zamolio profesora Predraga Belića (+ 2003.) za prilog o silogističkoj raspravi, koji će objasniti smisao naziva časopisa te mu nagovijestiti smjer. Osobito će godina 2000. obilovati priložima iz srednjovjekovne filozofije iz pera domaćih i stranih autora. Od poznatih imena valja istaknuti dugogodišnjega redovitoga gosta predavača na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove, Winfrieda Löfflera iz Innsbrucka, te naravno Emericha Coretha, još tada živućega innsbruškog profesora filozofije. Među autorima je i Tomo Vereš, a o njegovu razumijevanju Akvinčeve filozofije prilog je napisao Anto Gavrić, profesor na Filozofskome fakultetu Družbe Isusove.

1. P. Belić, *Syllogistic disputation at Jesuit faculties and related graduate schools of philosophy and theology*, (1) 1 (1999) 5–25.
2. A. Gavrić, *The understanding of Aquinas' philosophy in the work of Tomo Vereš*, (2) 1 (2000) 5–20.
3. T. Vereš, *Thomas Aquinas and Jacques Martain on democracy*, (2) 1 (2000) 23–38.
4. H. Lasić, *Philosophy of Thomas Aquinas and »Thomism« in relation to Blondel's understanding of »Christian philosophy«*, (2) 1 (2000) 39–56.

5. E. Coreth, Thomas und das Problem der Metaphysik, (2) 1 (2000) 57–70.
6. B. Niederbacher, Immediate cognition of God. Aquinas on reapture, (2) 1 (2000) 71–88.
7. M.–Th. Liske, Fülleprinzip oder echter Indeterminismus? Zu Thomas' Begriff der Kontingenz, (2) 1 (2000) 105–124.
8. W. Löffler, Aquinas on the demonstrability of God's existence: some lessons from Summa Theologica I, Q.2, A.2, (2) 1 (2000) 125–137.
9. H. Anzulewicz, Alberts des Grossen Stellungnahme zur Frage nach Notwendigkeit, Schicksal und Vorsehung, (2) 1 (2000) 141–152.
10. G. Sondag, Métaphysique et Théologie dans les prologues de la *lectura* et de *l'ordinatio* (première partie), de Jean Duns Scot, (2) 1 (2000) 153–164.
11. I. Tadić, The problem of the eternity of the world in the Croatian contemporary philosophy, (2) 1 (2000) 167–184.
12. E. Runggaldier, Human Longing and Fulfillment: Aristotle's and Aquinas' Approach, (3) 1 (2001) 5–12.
13. Ž. Paša, Avicenas »De Anima«, (9) 1 (2007) 113–127.
14. Th. Heimerl, Neid, Ehrgeiz und Eros. Lehrer— und Schülerbeziehungen in der *Historia Calamitatum* Petrus Abaelards, (12) 1 (2010) 9–24

Zaključak

Što je s ostalim časopisima vezanima uz druga katolička učilišta u hrvatskome nacionalnom korpusu? Ovdje navodimo četiri nespomenuta časopisa: dva iz Hrvatske te dva iz Bosne i Hercegovine.

Tu je *Riječki teološki časopis* kao znanstveni časopis Teologije u Rijeci, koja je područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Započeo je izlaziti kao dvobroj godine 1993. Ispočetka je časopis bio prilično povijesno usmjeren, o čemu svjedoče prilozi biskupa M. Bogovića, povjesničara vokacijom. Filozofija je pak u časopisu zastupljena po peru nadbiskupa Ivana Devčića koji nastoji filozofskim instrumentarijem procjenjivati duhovna gibanja. Prisutnost filozofskih tema u posljednje vrijeme osiguravaju Iris Tićac i Aleksandra Golubović, profesorice Teologije u Rijeci, te još pokojni suradnik. U dvadeset godišta postojanja ovoga časopisa nema međutim pravih priloga o srednjovjekovnoj filozofiji.

Među katoličkom periodikom nalazimo i časopis *Diacovensia*, osnovan 1993. godine, koji je ispočetka bio časopis Visoke bogoslovne škole u Đakovu, koja je godine 2005. podignuta na rang fakulteta te se nalazi u sklopu Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku. U časopisu prevladavaju povijesni, pastoralni, duhovni te izričito teološki prilozi, a tek od 2010. pojavljuju se i veoma dobri prilozi s filozofskom tematikom, ali nema tema o srednjovjekovnoj filozofiji.

I napokon, u Sarajevu izlaze dva časopisa vezana uz katolička učilišta. Tu je časopis franjevačke bogoslovije u Sarajevu pod naslovom *Bosna franciscana*, koji je započeo izlaziti u »egzilu«, tj. u Samoboru godine 1993. Filozofski

su prilozi rijetki, a uglavnom ih potpisuje Vili Radman. Iz srednjovjekovne filozofije pronalazimo samo jedan prilog o Ivanu Dunsu Skotu (1265.–1308.), koji je godine 1993. napisao M. Vrgoč povodom proglašenja svetim ovoga glasovitog franjevačkog filozofa i teologa, inače nazvanoga »doctor subtilis«. ¹⁴ Drugi sarajevski časopis pod imenom *Vrhbosnensia* vezan je uz katoličku bogosloviju u Sarajevu, koja je u međuvremenu postala fakultetom — Katoličkim bogoslovnim fakultetom. Časopis je pokrenut godine 1997. Prigodom 10. godišnjice izlaženja ovoga časopisa objavljen je prilog koji je pokazao da je u tomu mladom časopisu filozofija veoma zastupljena, dapače mnogo zastupljenija nego što je to slučaj u ostalim srodnim časopisima u hrvatskome nacionalnom korpusu. ¹⁵ Da se izučavanju filozofije na Stadlerovoj instituciji pridaje značajna pozornost, svjedoči i drugi broj za 2008. godinu koji je čitav posvećen »Mjestu filozofije na filozofsko–teološkim fakultetima«. ¹⁶ Međutim, unatoč svemu, u časopisu nema priloga iz srednjovjekovne filozofije, a nakon »preranoga« odlaska Marka Josipovića, profesora filozofije i neumornoga urednika, u časopisu se općenito smanjio broj filozofskih priloga.

Unatoč spomenutim časopisima koji su mladega datuma, ipak se smije reći da su hrvatski neoskolastički časopisi pridali zamjetnu pozornost i srednjovjekovnoj misli. Oni su to učinili prema svojim snagama, ali i prema svojoj bitnoj intenciji, a ona je navlastito u funkciji posredovanja sadržaja vjere! Ono iz srednjovjekovne filozofije, što nije neposredno služilo tom cilju, nije uzeto u obzir. Imajući to pred očima, postaje razumljivim razlog zašto su spomenuti autori pisali o principijelnoj mogućnosti istinite spoznaje, pa prema tome i spoznaje Boga, zatim o čovjekovu duhovno–tjelesnom ustrojstvu zahvaljujući kojemu može nadživjeti smrt, o čovjekovoj ispravnoj praktičnoj djelatnosti kojom može postići sebeostvarenje, kao i o temeljnim načelima koja nose društveni organizam. Za sve to tražili su nadahnuće u srednjovjekovnoj misli, prije svega kod Bonaventure, Alberta Velikoga, Tome Akvinskoga, Dunska Skota, prije Augustina, u čijim su pak temeljima bili Platon i Aristotel.

14 M. Vrgoč, Ivan Duns Scot: (1265–1308), *Bosna Franciscana. Časopis franjevačke teologije* (1) 1 (1993) 167–175.

15 Usp. I. Šestak, Zastupljenost filozofije u časopisu *Vrhbosnensia*. Povodom 10. obljetnice izlaženja (1997.–2006), *Vrhbosnensia. Časopis za teološka i međureligijska pitanja*, (12) 1 (2008) 135 — 154.

16 U tom su broju objavljeni prilozi Međunarodnoga znanstvenog simpozija pod naslovom »Filozofija na katoličkim teološkim učilištima«, koji je održan 23. svibnja 2008. godine u zgradi Vrhbosanskoga bogoslovnog sjemeništa u organizaciji Katoličkoga bogoslovnog fakulteta iz Zagreba i Vrhbosanske katoličke teologije.

Medieval Philosophy in Croatian Catholic Periodical Literature from 1910 to 2012

Ivan Šestak*

Summary

The Middle Ages – thus labelled by the humanists – encompass an epoch of almost a thousand years. This period has produced brilliant thinkers who through their summae consolidated the best achievements of antique speculation into a logical unity and thus laid the foundations of and expounded Christian truths. This so-called scholastic system had fallen into oblivion until the end of the 19th century, when Pope Leo XIII endeavoured to renew it again based notably on the tenets of Thomas Aquinas. Thus in the 20th century an interest in medieval philosophy quickened throughout Europe. This philosophy will never occupy the same place in Croatia as it occupies in Europe and the world, where there exist university departments and institutes of medieval philosophy. Yet it was cultivated in Croatia and is still cultivated at Catholic colleges and in their periodical literature. The aim of this article is to research the presence of medieval thought and its authors in Croatian journals established in the 20th century, and these are Bogoslovska smotra [Theological Review], Život – Obnovljeni život [Life – Renewed Life], Nova revija [The New Survey], Crkva u svijetu [The Church in the World] and Disputatio philosophica.

Key words: medieval philosophy, Croatian Catholic periodical literature, Augustine, Thomas Aquinas, Albert the Great, Duns Scotus

* Associate Professor Ivan Šestak, Ph. D., The Faculty of Philosophy of the Society of Jesus in Zagreb, Jordanovac 110, 10000 Zagreb, E-mail: isestak@ffdi.hr